

نامه‌های احمد رضا به پرویز دولی

پرویز عزیز

جوانه‌ای که در باد از شاخه رها و در دست من بود در باد یا در روزهای آفتابی می‌شکست [فصلش را می‌گوییم، در زمستان بود] من پاسخ همه‌ی روزهایی را که با تو گذشت با صبوری داشتم. من شکیبا نبودم ولی خویش و حرف تو به من شکیبایی می‌داد.

این منظومه را که دیر به دست تو رسید، یادگار همه‌ی آن روزهای شکیبایی بود. جوانه‌ای که در باد بر شاخه روان بودند و شهادت به روز من می‌دادند در این منظومه چهره دارند.

شبی ژرف و شکننده که آسودگی یخ را در زمستان داشت و مادرم زنده بود و دو چشم از دیگری، ماه فروردین را شکافت و من به دنبال نخ و سوزنی در باد بودم. می‌خواستم این فروردین چرخان را که خصم ثبوت بود به دیگر فروردین‌های عمرم بدوزم. باد که فراوان بود، باران بر پنجره بود و نخ سفید که در ابر گم شد. روزها از پنجره نگاه می‌کردم نخ سفید با کلافلش در باد رها بودند، من با خیرگی و نگاه فراوان کلاف سفید را سیاه می‌کردم. روزی همراه ابر نشستم و نوشتم. ابر باران شد و منظومه‌ی هزار پله به دریا همیشه بر پوست و قلب ماند. مردمان برای کار و چاشت روزانه از خانه بیرون رفتند و من می‌نوشتم. چشمانی همراهم بود که گواهی می‌داد من دیگر هستم. کسی همراه من است که باید بر طلوع آفتاب، بر عطر عسل و یادآوری بامدادی که عطر صمغ از درختان بر کف خاک می‌ریخت و مرگ و فراموشی می‌داد گواهی دهد. من به تنها‌ی می‌توانستم گواه ابر بر خانه، صدای باران در باد باشم. نوشتن منظومه‌ی هزار پله به دریا به من آموخت که باید گاهی نه همیشه بر گشت و پله‌ها را نگاه کرد. پله‌هایی که با سال‌های عمر من یکسان بودند پله‌هایی که گاهی در اندوه و تاریکی گم می‌شوند و انسان در هراس تاریکی سبوی آبی را که روی پله‌ها است می‌شکند. صبح که آفتاب بر می‌دمد و پله‌ها روشن می‌شود سبوی شکسته انبوه از مهتاب شتابان شباهنگام است. تکه‌ها مهتاب تکه‌ی آینه می‌شود چهره را که می‌بینی چهره‌ای است که از بامداد گذشته تا امروز پیر شده است. نیلوفری که در سبوی شکسته خانه داشت از پله راه بام را می‌گیرد و می‌خواهد به بام رود. تکه‌های مهتاب را برداشت، نیلوفر را به بام رساندم، بوسه‌های شکسته‌ی چشمان را به خانه بردم. مادرم سفره را از ریحان انبوه کرده بود روزهای آخر مادرم بود که ناهار را با هم از سفره می‌خوردیم.

مادرم همراه باد و سرما و سرفه، زیستن را در برف فراموش می‌کرد. منظومه را کنار این سفره نوشتم. می‌خواستم از پشت کلمات ساده‌ی عربیان عبور روز و شب، اندوه، حافظه، گردش شن در کرمان، دوام چشمان، و مردن مادرم را بیسم. گاهی که چشمان از سیاهی فرو می‌افتد و تکلم دوست داشتن در هوای گم و مانده سقوط می‌کرد و گلهای خانه به فراموشی می‌رفت با چجه را از اندوه تهی می‌کردم و بر روی ساقه‌ها آب می‌پاشیدم که تابستان از خانه به خیابان برود. چای در باغ سرد می‌شد و من آماده‌ی مرگ بودم. گاهی در خنکای پائیزی برگی را به خانه می‌آوردم و نام را از روی برگ پاک می‌کردم. برگ خشک تنها با نام برگی دیگر در بیابان رها می‌شد. عمری بود که خیره به سبوی شکسته در پله‌ها طی می‌شد. این منظومه شرح و اجابت این تلف گل و گیاه و سبو بود. این کلمات بود که بر سرم آوار می‌شد

من به دنبال وزن و قافیه نبودم، هنگام که منظومه پایان یافت می‌دانستم خواب و بیداری متراffد هم هستند و صورت و چهره را فقط می‌توان در آینه‌ای شکسته در باد دید. ادامه‌ی عمر نیلوفر، پله، سبوی شکسته از خواب به بیداری است و هنگام صحیگاهان نیلوفر بر ملاffe‌ها روئیده است. می‌دانستم چراگاه آهوان کنار بستر من در باد و در حومه‌ی کلمات این منظومه است.

هزار نام و نشانی و کوچه که در خواب دیده بودم در این کلمات تبخیر می‌شد.

روزی و ناگهان چشمان و گیسوان از خانه و پرده‌ها و هوا محو شد، گم شد. ماندم. روزی که چشمان محو شد هوا و آسمان خشن نبود یک بعداز‌ظهر از ماه تیر بود که تابستان را به پایان می‌برد. در پایان زمستان بود که خواهri‌ها سفره را از اتاق برچیدند مادرم مرده بود. ما سفره را بستیم. چشمان سیاه در یاهوی باد و آندوه گم شد. دیگر نیافتیم. تابستان به پایان بود و بادهای پائیزی منظومه را در باد ورق می‌زدند. همه را گفتیم برای تو که تو هم پرویز در این آندوه، در آن سفره و در این منظومه بار باشی. می‌بینی که در این داغ آفتاب تیر و سرمای بعداز‌ظهری اسفندی که مادرم رفت تو همیشه بار بودی.

۲۰ تیرماه ۱۳۶۶ - تهران

پرویز

در سیاهی آن بار که مادرم بود خفته بودم - درختان دیگری هم بودند که تو بودی. ندانستم حریق بود که مادرم رفت و تو دیگر نیستی. طالب سال بودم و عطر ریحان. ولی نه به اعتبار آن بود که در ریگ روان، خویش را به باد بسپارم.

از روزی که رفتی هزار پیرهن کهنه شد، آینه‌ها شکست، گندم‌ها نان شد صد خانه در دلم فرو ریخت. چه هولناک که همه‌ی عابران را می‌بینی که از دریا آمده‌اند و تو فقط قاععت به سلام داری. بر همه‌ی جهان چشم ندارم - در دفینه‌های حافظه که سرگردان می‌شوم فقط از تمام جوانی دو سه چهره ذخیره دارم. از کنار دیوارهای کاه گلی کوچه‌های گلابدره که می‌گذشتیم تو جلوتر از من و حمید نوروزی می‌رفتی یا از پرچین خانه‌ی قدیمی مادرم که از بادهای پنهانی پائیز تهران عبور کرده بودی قامت تو ناگهان رخ کرد - مادرم آمد آمد - آمد - غروب بود بخاری نفت می‌خواست. روز ستاره بود و آن خانه را خراب کردند. مادرم سرگردان در روزهای آخر در طبقه‌ی چهارم یک خانه ماند. پله‌ها چندان بود - رفت.

تو فقط می‌دانی که دل‌های ما روزها چگونه و در کجای این زمین دفن شد.

دیگر در این سن که ۴۴ است پرده از روی میوه‌ها و آفتاب گرفته می‌شود عربان، عربان روز را برهنه می‌بینیم. مرغان که از بام من پرواز می‌کنند بعداز‌ظهر دوباره روی بام هستند. من شاهد و مخاطب می‌خواهم. دیگران رفتند و تو دیگران هستی که مخاطب و شاهد بودی آیا فقط باید از تو چهره‌ای دید که چشمان خسته و صورت در انبوه سیاهی تکه‌ای سفیدی دارد و دو سه شاخه‌ی بیگانه در کرانه‌ی صورت محو و مبهم دیده می‌شود.

در سفره نان است و دخترم به من می‌گوید: آقا.

نمی‌دانم این ریسمان دل چگونه سبک و خالی به قایقی متصل نیست که در یک سپیده قایق از من کنده شود به دریا برسم -

این چنین است که در نامه تا خیر دارم و نوشتن برای تو هوای بارانی می خواهد - چراغ روشن می خواهد
مرا مهمنان دل خویش بدان اگر چه آمدندم همیشه تا خیر دارد - ولی می دانم سفره‌ی تو پر از نان است و یک
سبوی انبوه از آب خنک بهاری که از خواب آورده‌ای - عطر ریحان بدرقه‌ی تو باشد.

جمعه ۱۲ مرداد ۶۳

- ۱- دخترم اگر سواد داشت برای تو می نوشت .
- ۲- یک عکس از خودتان بفرستید .
- ۳- شعر اول نامه را برای مادرم گفته‌ام که تقدیم به تو است .

پرویز عزیزم

نامه‌ی تو در این غروب تابستان رسید. برای جایزه‌ی مجله‌ی گردون که برای مجموعه‌ی شعر من با نام «لکه‌ای از عمر بر دیوار بود» تهنیت گفته بودی، تو را می بوسم، دست تو را می بوسم، نمی گویم تشکر دارم. اما من نرفتم و این جایزه را نگرفتم. اکنون دلیلش را فقط برای تو می گویم. دلیلش را تو خواهی دانست، دخترم ماهور و همسرم شهره که آنها هم دلیلش را می خواهند تا امروز سکوت کردم. در همه‌ی طول تاریخ توجه کرده‌ای که در جنگ‌ها ابزار جنگی دو طرف مخاصمه ابزاری مساوی است مثلاً نمی شود یک طرف با تیر و کمان بجنگد و طرف مقابل با توب و تانک. ابزار من و ابزار مجله‌ی «گردون» مساوی نبود. آیا رنج همه‌ی این سال‌های عمر که بر من بی رحمانه گذشت و من فقط لبخند زدم هم وزن این جایزه بود. همه‌ی سالهای جوانی و اکنون که پیری و بیماری آغاز شده است فقط دشnam شنیدم تحقیر و توهین دیدم از دوست و دشمن. من برای این شعرها عمر نهادم روز را تلف کردم و اکنون در نیمه راه عمر با قلبی شکسته و بیمار و دست‌های ناتوان که در اداره‌ی روزهای دخترم و همسرم مانده‌ام. این شعرها فقط سبب دشمنی و کیهان و حساسات «بانی و کلاید»‌های ادبی مقیم «چهارراه حسابی» را برانگیخت. در این سال‌ها هر کتاب که از من به بازار آمد این خاندان «بانی و کلاید» محترم از خشم زبان و توهین پرهیز نکردند. خانم این خاندان روزی به من گفت: «اصلاً تو چرا شعر می گویی؟ از بیمارستان بیرون آمده بودم. فقر مطلق بود. پول بیمارستان را از یک کارگر دان که در جوانی یکی از قصه‌های کودکان مرا فیلم کرده بود و تو نامش را می دانی قرض کردم.

در این روزها بود که آقای این خاندان محترم بر زخم قلبم نمک پاشید و کتاب «قافیه در باد گم می شود» را به مسخره گرفت و بعدها شعرهای مرا به هر مهملی مقایسه کرد و گفت: شعر احمد رضایی است. این آقای محترم که یک رمان امریکایی را به خاک سیاه نشاند و ترجمه کرده بود: «چوب آلومینیومی» و هزار جمله‌ی ناقص و بی معنی. آن روزهای پس از بیمارستان گناه من این بود که فقر مرا احاطه کرده بود، نفس کمک نمی کرد و من جوایز بین المللی نبرده بودم که بر سینه مداد کنم و در مهمنانهای «آشیان بدون گوشت» شرکت کنم. آیا پرویز پاداش همه‌ی این رنج‌ها و این مصیبت‌ها جایزه‌ای است که «هوشنسگ حسامی» داور آن. مگر در جهان تاکنون به زخم و جراحت قلب و روح آدمی هم جایزه می دهند. نه جایزه‌ها متفاوت است از آن بارگران که من سالیان به تنهایی حمل کردم، من که می خواستم عادت دیگران را در دیدن جهان و روز و شب عوض کنم، من که می خواستم مثل خودم راه بروم، مثل خودم بخندم و یا گریه کنم، یک بار سهراب سپهری گفته بود که «آدم اینجا تنها است» من فروغ فرخزاد

را به یاد دارم که آنقدر زخم زبان و دشناک شنیده بود که پس از ورود به هر مجلس همه را مستخره می‌کرد. باور کن قصد پرخاش نداشت. او از خودش دفاع می‌کرد. من همه‌ی عمر نخواستم از دیگران تقليد کنم. گناه من آن است که در آینه خودم را می‌بینم نمی‌خواهم این دزدان دریایی در خشکی را که نام منتقد و محقق و مورخ ادب دارند در آینه‌ی پاک خودم مهمان کنم. آن شب که تا سپیده در ترمینال مرگ «سی . سی . یو» بیمارستان خاتم با مرگ مشاعره داشتم تکلیف ام را به این زندگی و این مردمان روشن کردم. بر پشت این در ترمینال فقط زن جوانم گریه و ضجه می‌کرد و دیگران را صدامی کرد که نگاه کنید دخترم نباید تیم شود. بیمارستان که تمام شد تازه آغاز ماجرا بود مرگ موقت رفته بود اما فقر دزدان نشان می‌داد، من ماهها قادر نبودم که از صبح تا غروب برای لقمه‌ی نان بدوم حالا مؤلفین کتاب «آشپزی بدون گوشت» از پشت شیشه‌های کلر فقر بر من و همسر و کودکم لبخند می‌زنند. تا سپیده در آن اتاق سراسر سفید بیمارستان خاتم پرستاری مهربان تا صبح مرا بیدار می‌کرد و می‌گفت: آقای احمدی بیدار شوید این قرص را زیر زبان بگذارید. پرستار مهربان بود می‌خواستم بگویم من بیدار بیدارم. در همه‌ی این ۵ سال عمر بیدار بودم و این بیداری مداروم حسادت برای دیگران آفرید. آن شب داشتم که پیله‌ی تنهایی ام را باید تنگتر کنم. این نخستین پیله‌ای در جهان است که سه نفر در داخل آن زندگی می‌کنند: من، شهره و ماهور.

● نامه‌ی احمد رضا احمدی به پرویز دولی به هنگام فوت مادرش

از آواز زنجره بر نمی‌آید
که چه زود خواهد مرد

۳ دقیقه مانده به ساعت ۴ آینه کدر شد در نوع شمع در کرمان متولد شد و در نور شمع در ساعت ۳ دقیقه مانده به ساعت ۴ خاموش شد - نامش اختر بود - مادر من بود - مادر دوم تو بود - پارسال شهر تولدش در زلزله‌ی کرمان در میان عطر انبوه نارنجها و نرگس‌ها گم شد. در همین شب‌های زمهریر که تا سپیده کنارش بودم و حرف می‌زدیم حرف از دست‌های تو می‌گفت و گیسوان تو و نام مادرت را و روزی که از کرمان آمدۀ بود را تلاوت می‌کرد - راستی تو کجا هستی پرویز - دیگر کسی نیست که صندلی هارا با هم به خاموشی بعداز ظهرهای بی‌فصل بیریم - می‌دانم دیگر قلب من و تو خاکستری از انگورهایست که در انتظار دو سه پائیز دیگر است.

در روزهای آخر می‌گفت: تخت مرا به روشنایی ببرید همه‌ی آنها آنجا هستند پدرم - شوهرم - پرویز دیگر چه کسی می‌تواند غروب‌های سنگین تهران را برای من قابل تحمل کند. به من اراده‌ی ماندن در زمین دهد به من یاد دهد که دستگاه همایون در موسیقی ایرانی را باید در بادهای ماه اسفند کرمان آموخت.

رگ‌های فرسوده‌اش که بهترین زمستان‌ها را در فقر ما با هیزم‌ها گرم می‌کرد روزهای آخر خون را برای زنده ماندن دعوت نمی‌کرد - می‌گفت نمی‌خواهم با این سیخها و لوله‌ها زنده باشم وقتی که باید رفت، رفت. در تاریکی بیمارستان در غیت روشنایی همه‌ی را از بدن جدا کرد - پیرهن را پاره کرد - پیرهنی که هزاران مصیبت و اندوه بر آن نخ نمایند شده بود.

حقیقت داشت که مرگ سرانجام او را قانع کرد - راستی تو نیستی اگر بودی می‌ایستادیم نامیدی آسیب‌پذیر می‌شد. هنوز برای من مسلم نیست که نیست - آموخته بود که در فقر فقط با یک لبخند به دیگران سواد عشق بیاموزد کدام دیگران که من نمی‌شناختم ولی او دیگران را می‌شناخت - در ۲۸ مرداد سال ۲۰۲ که پسر خواهرش را به زندان برداشت مطمئن از حقانیت ایثار و انسان یک هفته همه‌ی سربازخانه‌ها را با خواهرش جستجو کرد با رختخوابی به دوش. پسر خواهرش را در زندان موقت شهربانی یافت - اهل قبیله و ایل بود - تهران توانست به روی رویاهای شهرستانی او پرده‌ی کاذب بکشد - از گذشت روزها در تهران نگران بود. سال ۲۷ بود ما ز کرمان آمده بودیم - زمستان سرد و عبوس پاییخت - ما ۵ بهجه رویایی تهران داشتیم ولی چشم پدر نایینا بود و فقر فراوان بود - سرما بیداد می‌کرد - همه‌ی دست و انگشتان پای مرا سرماید - خانه کوچک بود و ۴ اتاق سرد - نفسش از حقارت روزها می‌گرفت - برای زنده ماندن به دنبال دلیل بود - دلیل را یافت. ۵ بچه دلیل زنده ماندنش بودند - در زمهریر صحیح بخاری‌ها را خاک اره می‌کرد - لباس‌ها را می‌شست - معازه‌ها دیگر نمی‌دانند و حقوق پدرمان تا ۵ هر ماه دوام نمی‌آورد - هرچه از جهیزیه‌اش مانده بود به بانک کارگشای خیابان فردوسی می‌برد که بتوانیم هفته را ماه کنیم - فقر به او تکبر و ایثار آموخته بود - پدرمان که رفت بخاری‌ها را نفت می‌کرد - آن شب که من در شیشه‌ها دویدم - بدن پاره پاره‌ی مرا به بیمارستان برد - زخم‌های من جوان بود و التیام یافت ولی پس از آنکه من به هوش آمدم گفت: به قلب من خنجر زدی.

زخم‌های مصیبت‌های متنوع زندگی ما از صورتش به جسمش رفت - دیگر بیمار بود - خانه‌ها عوض کردیم - تحمل ماندن در خانه‌ای را که شوهرش در آن مرده بود نداشت - دیگر دکترها به زندگی ما آمدند - مادر همه‌ی دکترها بود - دکتر شجاع نیارفیق من که دکترش بود و در یک زمستان خودکشی کرد سراسیمه‌اش کرد - حوصله‌ی گریه و ندبند نداشت. بعد از آمدن از هر بیمارستان به خانه تعداد دوست‌ها بیشتر می‌شد - یک سال در جوانی در بیمارستانی در تهران با بهار شاعر دوست شده بود بعد از ظهر که به حیاط بیمارستان می‌رفت کنار بهار روی نیمکت از پدرش و مشروطیت حرف زده بود - نام اختیر را پدرش از نام روزنامه‌ای که در مشروطیت در ترکیه چاپ می‌شد ربوه و بر او نهاده بود. نام مادرش لوله‌جهان بود که حافظ را از حفظ کنار منقل در بعد از ظهر تابستان در کرمان برای ما نوه‌اش می‌خواند بیشتر برای من و مليحه - همه‌ی ارتباطش با پدرش بود.

به خیابان ایتالیا که آمدیم - بیمارستان نزدیک خانه بود - بیمارستان حرفه‌اش بود، از فراش تا رئیس بیمارستان همه را می‌شناخت. برایشان نقل می‌برد و اگر حوصله داشت برگ‌های شمشاد می‌برد. یک شب یک شعر از شاعری شنید - ایستاد در میان جمعیت فراوان شاعر را یافت بر پیشانی شاعر بوسه زد - شاعر سراسیمه از گیسوان سفیدی که پیشانی را بوسیده است دستش را بوسید - این بار که در سپیده‌ی صبح خواستم به بیمارستان راهی اش کنم اطاعت کرد. گفت: می‌دانم دفعه‌ی آخر است - هفته‌ای تمام درد امانش نداد که پرده‌ها را برای عید بشوید و کیسه‌ی سکه‌اش را برای عیدی آماده کند. تمام هفته را در درد و مصیبت گذراند سکه‌ها را در دستان من به ودیعه بگزارد. همه را در بیمارستان جستجو می‌کرد. در بستر غروب کرد، خورشید خاموش شد، اگر خورشید نباشد دیگر موهای طلایی ام نمی‌درخشند اگر خورشید نباشد شمردن اعداد مشکل می‌شود. اگر خورشید نباشد ماهی‌ها بی‌جهت می‌رونند دیگر سرخی خود را به مردم نشان نمی‌دهند. اگر خورشید نباشد دیگر کسی به کسی سلام نمی‌کند. عطوفت مردم به دست خورشید است. مهر و محبت ماهی‌ها و راه رفتنشان به دست خورشید است. اگر خورشید

نباشد شمع‌های فروزان و آتشین دیگر نمی‌درخشند.
آیا خورشید می‌تواند بدون ستاره‌ای مانند اختر باشد.
در بیمارستان پس از هر مصاف با مرگ، دوباره به روشنایی می‌آمد می‌خواست همه‌ی پرستاران را برای من خواستگاری کند - لبخند می‌زد - با دکترها شوخی می‌کرد دوباره به تاریکی و سرما می‌رفت - روزهای عرق سرد - کنجکاوی برای مرگ.
پرویز گمان ندارم که می‌بخشائی - سراسر کاغذ یاد شد و غصه شد - آخر توهم در این سال‌ها شریک این زندگی بودی.

روزی که سازمان امنیت مرا خواسته بود یادت هست که در خیابان ایتالیا در جوی انبوه از آب تا غروب نشسته بود چشم بر انتهای خیابان تا تو و مهدی کوچکی از انتهای خیابان برای دلداری آمدید.
روزی از فروردین که تو از سفر پر اگ آمدی - یادت هست امیر نادری هم بود - تا تو آمدی در کف حیاط ایستاد. می‌دانستی کسی را که دوست دارد نگاه می‌کرد - می‌دانستی کسی را که دوست دارد دستاش را نگاه می‌کند و می‌پاید -

آمدن در زمان حال در این ساعت که دیگر ۳ دقیقه مانده به ۴ نیست و اختر نیست باید در همه‌ی پنهانی سفید این اتفاق نژهره‌اش را در قاب دید و آن چشمان انبوه و مستقل از بدی را به یاد هوش و عشق تماساً کرد. همه‌ی روزهارا من باید دیگر برگ‌های آویخته بر دستان را بر درختان انبوه از سم بیاویزم - با ثریا که صحبت می‌کردم گفتم من و خواهرها خودمان را محاکمه می‌کنیم که اگر بیمارستان مجهز بود - اگر برق نمی‌رفت اگر دکترها و جدان حرفاًی داشتند اگر خون زود می‌رسید اگر برف نبود آمبولانس زود می‌رسید هنوز زنده بود -
دیگر نمی‌دانم -

احمدرضا ۶۱ فروردین
پرویز عزیز - همیشه عزیز

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

نامه‌ی پرویز دوایی به احمد رضا احمدی

احمدرضا عزیز

برایت همراه این نامه نوشته‌ای را می‌فرستم که خواسته بودی. راجع به تو و شعرت، که می‌شد یک کتاب باشد، و نیست. ناچار نارسا درآمد. می‌بخشی از همه لحاظ. از لحاظ بیان حرف و حسن‌هایم و وضعیت کلی آن همه سال. بین به کار و حرفی که خواسته بودی (آن مجله) می‌خورد یا نه. یعنی تصمیم‌اش که بدھی به مجله یا نه، با خودت. و حذف و حک و اصلاح هر جا، هر قسمتی که خواستی (یا نخواستی) هم باز با خودت. و البته کنار گذاشتن یا نگذاشتن کل این نوشته که در این صورت دوم، یعنی اگر نخواستی بدھی به آن مجله، خدمت سرکار خواهد ماند. اگر احیاناً چاپ شد یک نسخه به این ذلیل (یا فقیر یا ناتوان یا ناچیز) عنایت فرم او یا بگو برایم بفرستند که من تکثیر کنم یعنی هواخواهان تو در این اطراف. به خانم نازنین سلام. به دخترک نازنین که حالا دیگر کلی سواد دارد سلام. بد و خوب نوشته، خط قُر، حرف‌های پراکنده را به خوبی خودتان بیخشید. ما هم چنان دوستدار شماییم، و این